

ZKOUMÁNÍ GENDEROVÝCH ROZDÍLŮ V POSTOJÍCH K ALKOHOLU

Teoretické ukotvení

Alkohol je jednou z nejrozšířenějších psychoaktivních látek a jeho konzumace má v evropském i českém prostředí dlouhou historii. Ve společnosti může být užívání alkoholu vnímáno jako běžná součást oslav, společenských interakcí nebo relaxace. Zároveň však nelze přehlížet skutečnost, že nadměrná konzumace alkoholu je jedním z hlavních faktorů, které přispívají k nemocnosti, úmrtnosti a zatěžuje zdravotní i sociální systém (WHO, 2018). Podle Světové zdravotnické organizace (WHO) patří Česká republika *dlouhodobě mezi země s nejvyšší spotřebou alkoholu na obyvatele*. V roce 2018 činila průměrná roční spotřeba čistého alkoholu více než 14 litrů na osobu, což výrazně převyšuje evropský průměr. Zároveň roste počet lidí, kteří pravidelně konzumují alkohol v rizikovém množství, často bez uvědomění si možných zdravotních důsledků (ÚZIS, 2022).

Přístup k alkoholu, včetně jeho spotřeby, vnímání rizik a podpory regulace, je ovlivněn řadou faktorů – mezi nejvýznamnější patří *věk, vzdělání, socioekonomická situace, náboženské přesvědčení, rodinné zázemí a osobní zkušenosti* (Plant, 2008; Macek et al., 2020). Výzkumy ukazují, že ženy a muži se v mnoha ohledech liší jak ve vzorcích konzumace alkoholu, tak v postojích, které k němu zaujmají. Muži v průměru konzumují více alkoholu, častěji se účastní rizikového pití a obecně vnímají alkohol jako méně problematický. Naopak ženy bývají zdrženlivější, častěji uvádějí důvody, proč alkohol nekonzumovat (např. zdravotní, morální nebo rodinné důvody), a vnímají větší potřebu jeho regulace (Sládek & Hamplová, 2011; Wilsnack et al., 2009). Tyto rozdíly nelze vysvětlit jen biologickými dispozicemi – velmi silně je ovlivňují také společenská očekávání, stereotypy a normy, které určují, jaké chování je považováno za „přijatelné“ pro muže a ženy.

V českém prostředí upozorňuje na genderové rozdíly v přístupu k alkoholu například Nešpor (2014), který uvádí, že muži častěji považují pití alkoholu za běžnou a společensky akceptovanou činnost, zatímco ženy jsou při hodnocení rizik a dopadů opatrnější. Například výzkumy zaměřené na prevenci ukazují, že intervence cílené na ženy musí zohledňovat odlišné motivace a životní okolnosti než u mužů (WHO, 2018).

Z hlediska veřejného zdraví je proto důležité tyto rozdíly zkoumat, a to nejen na úrovni spotřeby, ale i v oblasti *postojů a motivací*, které mohou mít významný vliv na budoucí rozhodování jednotlivců o konzumaci alkoholu. Porozumění těmto rozdílům může být užitečné při tvorbě efektivnějších preventivních strategií, které budou reflektovat odlišné potřeby různých skupin obyvatel.

Cíl a výběr proměnných

Cílem výzkumu je ověřit, zda existují statisticky významné rozdíly v postojích k alkoholu mezi muži a ženami, konkrétně v těchto třech oblastech:

1. Podpora omezení dostupnosti alkoholu
2. Vnímání alkoholu jako společenského problému
3. Vnímání zdravotních rizik jako motivace pro snížení spotřeby

K této analýze jsem zvolila metodu *multivariační analýzy rozptylu (MANOVA)*, která mi umožňuje testovat rozdíly mezi dvěma skupinami (muži vs. ženy) v několika závislých proměnných současně. Tento přístup je vhodný, pokud chci zjistit, zda pohlaví jako faktor ovlivňuje soubor postojových proměnných. Použitá data pocházejí z online průzkumu realizovaného prostřednictvím portálu

Vyplnto.cz s názvem *Konzumace alkoholu v populaci*. Průzkumu se zúčastnilo celkem 121 respondentů, přičemž do analýzy byli zařazeni pouze ti respondenti, kteří uvedli své pohlaví jako „muž“ nebo „žena“ a současně vyplnili všechny tři zvolené závislé proměnné.

Nezávisle proměnná:

- Pohlaví (dle číselné škály: muž = 1, žena = 2)

Závislé proměnné:

- Otázka č.17 - Podporujete omezení dostupnosti alkoholu (např. vyšší zdanění, přísnější regulace prodeje)? (dle číselné škály 1 = ano, 2 = ne, 3 = nevím)
- Otázka č.18 - Považujete konzumaci alkoholu za významný problém v české společnosti? (dle číselné škály 1 = ano rozhodně, 2 = spíše ano, 3 = spíše ne, 4 = vůbec ne)
- Otázka č.19.1 - Co by Vás motivovalo ke snížení konzumace alkoholu? – Zdravotní rizika (1 = zdravotní rizika)

Analýza dat

Nejprve byl proveden *Boxův test rovnosti rozptylů a vztahů mezi proměnnými*, který nebyl statisticky významný ($p = 0,302 > 0,001$). To znamená, že předpoklady pro analýzu byly splněny a bylo možné přistoupit k dalšímu kroku.

Následně výsledky všech *multivariačních testů* (Wilks, Pillai, Hotelling, Roy) ukázaly, že pohlaví má *statisticky významný vliv* ($p < 0,05$) na kombinaci sledovaných postojů k alkoholu (např. Wilks' Lambda = 0,885; $F = 2,441$; $p = 0,026$). Efekt pohlaví byl sice relativně malý (*partial eta squared* = 0,059), ale naznačuje to, že postoje k alkoholu jsou mezi muži a ženami do určité míry odlišné. Síla testu (Observed Power) je $>0,8$, což znamená, že analýza měla dostatečnou schopnost odhalit rozdíly.

Tabulka 1

Multivariate Tests ^a									
Effect		Value	F	Hypothesis df	Error df	Sig.	Partial Eta Squared	Noncent. Parameter	Observed Power ^d
Intercept	Pillai's Trace	,512	40,601 ^b	3,000	116,000	,000	,512	121,803	1,000
	Wilks' Lambda	,488	40,601 ^b	3,000	116,000	,000	,512	121,803	1,000
	Hotelling's Trace	1,050	40,601 ^b	3,000	116,000	,000	,512	121,803	1,000
	Roy's Largest Root	1,050	40,601 ^b	3,000	116,000	,000	,512	121,803	1,000
@1Pohlavi	Pillai's Trace	,117	2,420	6,000	234,000	,027	,058	14,520	,817
	Wilks' Lambda	,885	2,441 ^b	6,000	232,000	,026	,059	14,646	,821
	Hotelling's Trace	,128	2,461	6,000	230,000	,025	,060	14,769	,824
	Roy's Largest Root	,112	4,375 ^c	3,000	117,000	,006	,101	13,126	,862

Tabulka 2

Descriptive Statistics

	1) Pohlaví:	Mean	Std. Deviation	N
17) Podporujete omezení dostupnosti alkoholu (např. vyšší zdanění, přísnější regulace prodeje)?	1	1,97	,632	61
	2	1,93	,828	59
	3	3,00	.	1
	Total	1,96	,735	121
18) Považujete konzumaci alkoholu za významný problém v české společnosti?	1	2,44	,847	61
	2	2,03	,850	59
	3	3,00	.	1
	Total	2,25	,869	121
19.1) Co by Vás motivovalo ke snížení konzumace alkoholu? - Zdravotní rizika	1	,46	,502	61
	2	,63	,488	59
	3	,00	.	1
	Total	,54	,501	121

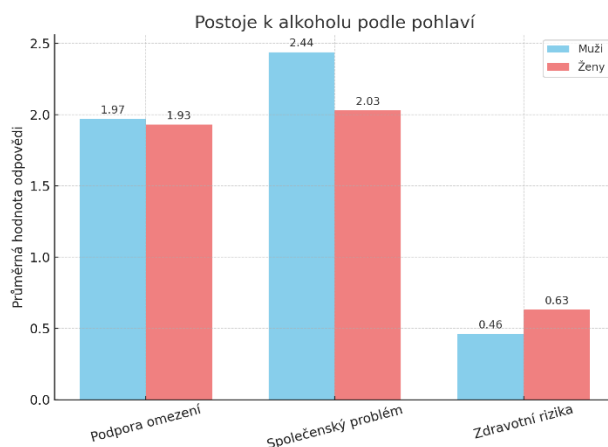
Jako poslední krok, výsledky analýzy *mezi-subjektových efektů* ukázaly, že statisticky významný rozdíl mezi muži a ženami byl nalezen u vnímání alkoholu jako *společenského problému* ($p = 0,023$). Ženy tuto problematiku častěji vnímaly jako závažnou (průměr = 2,03), zatímco u mužů byl průměr vyšší (2,44), což naznačuje slabší vnímání tohoto problému.

U proměnné „podpora omezení dostupnosti alkoholu“ *nebyl zjištěn významný rozdíl* mezi pohlavími ($p = 0,354$) a obdobně tomu bylo i u zdravotních důvodů jako motivace ke snížení konzumace alkoholu ($p = 0,103$), kde se sice objevil určitý trend, ale rozdíl nebyl statisticky významný. Celkově lze tedy tvrdit, že pohlaví má vliv na postoje k alkoholu, především v tom, jak závažně je konzumace alkoholu vnímána jako společenský problém. V ostatních oblastech byly rozdíly méně výrazné nebo statisticky nevýznamné.

ZÁVĚR

Pomocí vícerozměrné analýzy rozptylu (MANOVA) se ukázalo, že *pohlaví respondenta má statisticky významný vliv na celkové rozložení zkoumaných postojů k alkoholu*. Nejvýraznější rozdíl se projevil u vnímání alkoholu jako *společenského problému – ženy tuto problematiku vnímaly jako závažnější než muži*. U ostatních proměnných – podpora regulace a zdravotní motivace – se rozdíly mezi pohlavími ukázaly jako méně výrazné, i když i zde byl patrný určitý trend.

Graf 1

Získané výsledky mohou napomoci lepšímu pochopení toho, jak se postoje k alkoholu liší podle pohlaví, a posloužit například jako podklad pro efektivnější cílení preventivních veřejných kampaní. Je ovšem třeba myslet na omezení daná velikostí výběrového souboru a charakterem použitých proměnných, které byly založeny na sebehodnocení respondentů.

Do budoucna by bylo možné výzkum rozšířit o další demografické faktory jako je věk, vzdělání nebo socioekonomický status, které mohou rovněž významně ovlivňovat postoje k alkoholu a jejich dopady.

ZDROJE

- Macek, P., Řiháček, T., & Košťál, J. (2020). *Základy kvantitativního výzkumu*. Masarykova univerzita.
- Nešpor, K. (2014). *Alkohol, drogy a vaše děti*. Portál.
- Plant, M. (2008). *Alcohol, Gender and Drinking Problems*. WHO Press.
- Sládek, J., & Hamplová, D. (2011). Genderové rozdíly v postojích ke zdraví a životnímu stylu. *Sociologický časopis*, 47(3), 495–524.
- Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR (ÚZIS). (2022). *Spotřeba alkoholu v ČR – vývoj a mezinárodní srovnání*.
- WHO (World Health Organization). (2018). *Global status report on alcohol and health 2018*.
- Wilsnack, R. W., et al. (2009). Gender differences in alcohol consumption and adverse drinking consequences: Cross-cultural patterns. *Addiction*, 104(9), 1495–1505.